

Підсумки роботи IX Теріошколи «Методики обліку теріофауни»: звіт та резолюція

Ігор Загороднюк та Ігор Дикий

Загальна інформація

Дев'ята щорічна Міжнародна теріологічна школа-семінар проходила 7–12 жовтня на території Природного заповідника «Розточчя», що на Львівщині.

У роботі Школи взяли участь фахівці-зоологи, аспіранти і студенти з 35 академічних, природоохоронних і навчальних установ України та Польщі (загалом 110 учасників), а також співробітники ПЗ «Розточчя».

Учасники семінару були розміщені на базі практик Лісотехнічного університету (УкрДЛТУ); засідання проходили у конференц-залі, польові навчання та екскурсії — у прилеглих лісових угіддях.

Головна тема IX Школи — «Методики обліку теріофауни».

В її рамках проведено практикум з обліків дрібних ссавців, навчання з обліку спелеобіонтних кажанів, семінар з техніки фото- та відеозйомки, круглі столи робочих груп (HELP, ABC, GLIS) та інші традиційні акції (Ніч кажанів, Інформаційний ярмарок, Нові імена).

День перший. Вступна сесія

Робота Школи почалася з доповіді Г. Стрямець про роботу Природного заповідника «Розточчя» та знайомства з науковими досягненнями теріологів Львівщини. Хвилиною мовчання вшанували видатного українського зоолога К. Татарінова. Голова Школи І. Загороднюк зробив доповідь з історії Теріологічної школи та анонсував нові теріологічні видання, зокрема, «Польовий визначник дрібних ссавців України» (Праці теріошколи, випуск 5) та 6-й випуск Теріологічного бюлетеню — «Міграційний статус кажанів в Україні».

День другий. Обліки дрібних ссавців

Першу сесію «Методики обліків дрібних ссавців» відкрила доповідь Н. Полушиної «Про єдину методику обліків мікромамалій». Чималий інтерес викликали доповіді З. Селюніної, С. Костенко, С. М'якушка, І. Загороднюка та ін. Учасники школи-семінару затвердили обговорені на попередніх зустрічах

пропозиції щодо мінімальних схем обліку дрібних ссавців, відвідали демонстраційні пастко-лінії для знайомства з місцевою фауною, де пройшло заняття з опрацювання результатів обліків мікротеріофауни, яке провели зоологи Луганського заповідника і Державного природознавчого музею О. Кондратенко і Н. Кобинець.

Другу половину дня присвячено методикам обліку кажанів. Інтерес учасників семінару викликали доповіді Т. Постави (Інститут систематики і еволюції звірів ПАН) «Угруповання кажанів печер та їх динаміка» та І. Ручинського (Інститут досліджень ссавців ПАН) «Радіотелеметричні дослідження кажанів» з демонстрацією методик та слайдофільмів.

Завершилася сесія екскурсією до Страдецької печери, де відбулося польове заняття з техніки обліку спелеобіонтних кажанів (ведучі — Я. Петрушенко, Т. Башта).

День третій. Обліки великих ссавців

Другу сесію — «Методики обліку мисливської теріофауни» — відкрив доцент Таврійської агротехнічної академії А. Волох доповіддю «Регуляція чисельності лося в східноєвропейських маргінальних популяціях». Чималий інтерес викликали доповіді П. Гольдіна, М. Роженка, Є. Скоробогатова, І. Делегана, Н. Ружіленко та ін. Цікавим стало обговорення доповіді І. Дикого щодо біології борсука. В результаті подальшої дискусії визнано недоречним збереження охоронного статусу цього виду, що значно підвищить зацікавленість мисливських господарств у підтриманні його популяцій. Ухвалена також пропозиція змінити охоронний статус видри на 5-ту категорію у зв'язку з відсутністю негативних тенденцій у динаміці її популяцій в Україні.

Учасники семінару прослухали доповідь про зміни в зооценозах зони відчуження ЧАЕС (Д. Вишневський) та про екологію вовка у Поліссі (М. Шквирия, А. Сагайдак). Остання була доповнена переглядом відеофільму про біологію та життя вовка на Поліссі (автор С. Жила).

Того ж дня проведено Круглий стіл групи HELP (охорона великих хижих, ведучі С. Жила, О. Киселюк). До резолюції прийнято пропозицію про визнання перспективними для охорони і відтворення великих хижаків трьох територіальних осередків: Карпатський регіон, Центральне Полісся, Кременські ліси.

День четвертий. Екскурсійні заняття та круглі столи

Четвертий день школи — переважно екскурсійний — присвячений практику з обліків мисливської теріофауни та екскурсіям територією «Розточчя», де лектором виступив директор МРГ О. Дзизюк. Завершенням цієї екскурсії стало урочисте відвідання межі Головного європейського вододілу.

В той же день відбувся семінар С. Гладкевича з техніки відео- та фотозйомки. Було розглянуто методи фотозйомки ссавців та слідів їхньої життєдіяльності в природі та лабораторії. В рамках цього семінару заслухано доповідь

Є. Романа щодо заощадливих методів обліку фауни та проведено демонстрацію нічних обліків з допомогою фотопастки. Учасники семінару рекомендували до поширення автоматичну фотопастку як засіб для обліку рідкісних та винятково обережних видів.

Завершенням дня став круглий стіл групи АВС щодо стабілізації української термінології та номенклатури (І. Загороднюк). Учасники схвалили дорожки групи і затвердили як проект поточну версію списку українських назв ссавців, поширених в Україні.

День п'ятий. Сесія «Нові імена»

П'яту підсумкову частину Школи-семінару присвячено конкурсним змаганням учнів місцевих середніх шкіл (організатори А. Гузій та Г. Стрянець), які підготували 18 рефератів на теріологічну тематику. Переможцями конкурсу стали У. Карпа (Новояворівська СШ № 3) та О. Стрянець (Івано-Франківська с/ш). Наступним стартував конкурс студентських і аспірантських праць, на який представлено 14 курсових та дипломних проектів із семи університетів (ведучі Є. Сребродольська та Б. Кедров).

Переможцями стали: дипломна робота Г. Молодовець (ЛНУ ім. І. Франка) в номінації «Аутекологія ссавців», курсова робота М. Русіна (Херсонський педагогічний університет) в номінації «Дослідження фауністичних угруповань» та дипломна робота О. Морозової (Ніжинський педагогічний університет) в номінації «Фундаментальні дослідження». Приз глядацьких симпатій отримала випускниця Харківського національного університету Т. Фоменко за працю «Особливості харчування борсука на Харківщині».

Учасники Школи-семінару ухвалили резолюцію, що наводиться далі.

Резолюція ІХ Теріологічної школи-семінару

ІХ Міжнародна Теріологічна Школа-семінар, що відбулася 7–12 жовтня 2002 року на базі Природного заповідника «Розточчя», ухвалила наступне:

1. Щодо розвитку заповідної мережі. Виходячи з того, що життєздатність більшості видів ссавців в умовах антропогенної трансформації ландшафту визначається наявністю потужних популяцій на нефрагментованих і великих за площею природних ділянках, визнати принципово важливим збереження єдиного територіального комплексу «Розточчя» у складі 4 суміжних природних ділянок: Природний заповідник «Розточчя», мисливське господарство «Майдан», Яворівський військовий полігон, Яворівський національний природний парк. Звернути увагу Мінекоресурсів України на необхідність формування єдиної системи управління такими територіями незалежно від їх підпорядкування, призначивши куратором Розточанського комплексу ПЗ «Розточчя». Підтримати ідею створення на базі ПЗ «Розточчя» навчально-просвітницького екоцентру з метою пропаганди та реалізації ідеї охорони довкілля.

2. Щодо заощадливих методів дослідження. Рекомендувати усім впровадження у щоденну практику теріологічних досліджень дистанційні та прижиттєві методики обліку фауни та дослідження ссавців без вилучення їх із природи, а при необхідності вилучення — брати зі здобутого матеріалу максимально повну інформацію та біологічний матеріал для досліджень інших колег. Визнати незадовільним сучасний стан досліджень ссавців на природно-заповідних територіях України, що пов'язано із відсутністю або недостатнім забезпеченням науковців засобами заощадливого обліку тварин: ультразвуковими детекторами, приладами нічного бачення, фотопастками, живопастками, радіомаяками, електронними лічильниками.

3. Щодо робочих груп. Визнати ефективною роботу усіх 4-х робочих груп Школи за поточний рік та на 9-й Школі (HELP, УЦОК, GLIS, ABC) і вітати їхні нові ініціативи, зокрема:

3.1 — щодо групи HELP (хижі ссавці): 1) вітати проведення низки робочих зустрічей та функціонування Центру польових досліджень на базі Поліського заповідника, 2) визнати перспективними для заходів з охорони та відтворення великих хижих ссавців три територіальні осередки: Карпатський регіон, Центральне Полісся, Кременські ліси; 3) схвалити успішний звіт за міжнародним проектом щодо стану популяцій хижих в Україні; 4) підтримувати активність колег у створенні адаптаційних центрів, в яких можна накопичувати тварин від зоопарків та приватних осіб, що утримують їх у неволі з різних причин, а також шляхом вилову звірів з місць, приречених на знищення.

3.2 — щодо групи GLIS (обліки мікромамалій): 1) вітати видання польового визначника мікромамалій, 2) затвердити пропозиції щодо мінімальних схем обліку ссавців, 3) ухвалити 5-бальну шкалу оцінок чисельності мікромамалій і рекомендувати взяти її за основу для інших облікових груп;

3.3 — щодо групи УЦОК (дослідження та охорона кажанів): 1) вітати видання зведення з міграцій кажанів в Україні (як випуск *Novitates Theriologicae*), 2) ухвалити діяльність детекторної мережі у 2002 р., 3) схвалити проект видання керівництва для польових досліджень кажанів;

3.4 — щодо групи ABC (наукова термінологія і номенклатура): (1) схвалити доробки групи і затвердити як проект поширену серед учасників зібрання поточну версію списку українських назв ссавців України, (2) до наступної Школи провести узгодження суперечних назв шляхом формування їх списку та обговорення в режимі телеконференції.

4. Щодо зміни охоронного статусу ссавців. Визнати недоречним збереження охоронного статусу борсука (Червона книга України) та важливість надання йому статусу мисливського виду (з дозволом ліцензійного полювання), що значно підвищить зацікавленість мисливських господарств у підтриманні його життєздатних популяцій. Статус видри понизити до 5-ї категорії у зв'язку з відсутністю негативних тенденцій у динаміці її популяцій та очевидним фактом покращення стану її популяцій в Україні. Рекомендувати надання охорон-

ного статусу 5 видам: ховрах крапчастий (лівобережний), білозубка білочерева (велика), сліпушок звичайний (сліпачок), нориця степова (строкатка), лис степовий (корсак).

5. Щодо студентських наукових праць. Подякувати студентам та їхнім керівникам за активну участь у конкурсі студентських наукових праць у галузі теріології 2002 року і визнати успішною роботу студентських колективів у Херсонському педагогічному, Харківському і Львівському національних університетах та Міжнародному Соломоновому університеті. Вручити пам'ятні грамоти та призи студентам Молодовець Галині (ЛНУ ім. І.Франка) та Фоменко Тетяні (ХНУ) за їхні успіхи у проведенні наукових досліджень

6. Щодо видань Школи. Підготувати остаточну версію 7-го випуску Бюлетеню «*Novitates Theriologicae*» до однієї з наступних Шкіл на основі препринту NT7 (робочі матеріали IX Школи), змістивши акценти публікацій на тему «Заощадливі методи обліку теріофауни». Опублікувати в поточному бюлетені та на сайті УТТ повний узгоджений список українських назв ссавців та анотації на теріологічні видання, надруковані останнім часом в Україні.

7. Щодо роботи IX Школи. Подякувати Оргкомітету Розточанської школи та особисто І. Дикому, О. Головачову, В. Мисюку та І. Загороднюку, керівництву і співробітникам кафедри лісівництва УкрДЛТУ та особисто І. Делегану та В. Бондаренку, керівництву біологічного факультету ЛНУ ім. І.Франка та особисто Й. Царику, дирекції ПЗ Розточчя та особисто О. Данчуку і Г. Стрянець, спонсорам семінару — Державному управлінню Мінекоресурсів у Львівській обл., ДЛГО “Львівліс”, Галицькій райдержадміністрації, ДАП “Львівські авіалінії”, ТзОВ фірми “АГРО”, колегам із Державного природознавчого музею та Інституту екології Карпат НАН України за допомогу в підготовці семінару.

8. Щодо наступної теріошколи. Вітати пропозицію провести X Школу у Криму і присвятити її темі «Острівна ізоляція та геоінформаційні технології»; обрати до її Оргкомітету: А. Дулицького (голова, Кримська ПЧС), О. Михайлову, П. Гольдіна (Таврійський університет), М. Товпинця (Кримська СЕС), І. Дикого (Львівський університет), І. Загороднюка (голова Школи, Інститут зоології НАН України).